

Poznań – Cytadela

Historia

Zespół cmentarzy cywilnych i wojskowych, usytuowany na stokach Fortu Winiary, wchodzącego niegdyś w skład zbudowanego w XIX w. pierścienia murów obronnych otaczających Poznań.

Cmentarz parafii Św. Wojciecha, położony w dolnej części południowo-zachodniej części stoku Cytadeli. Główne wejście znajduje się od al. Poznań. Założony po 1833 r. Obecnie jeden z dwóch zachowanych w Poznaniu cmentarzy XIX-wiecznych, na którym spoczywa 300 osób. Najstarszy zachowany grób pochodzi z 1863 r., ostatni pochówek miał miejsce w 1983 r. Pochowano tam m.in. wybitnych profesorów Uniwersytetu Poznańskiego. W kwaterze czwartej znajduje się nagrobek rodziny Juraszów, w tym prof. Antoniego Stanisława Jurasza, współtwórcy światowej laryngologii i pioniera tego działy medycyny w Niemczech, a także organizatora kliniki laryngologicznej na Uniwersytecie Poznańskim, oraz jego syna prof. Antoniego Tomasza Jurasza, światowej sławy chirurga.

Cmentarz Garnizonowy, założony około 1922 r. Znajdują się tam m.in. kwatery lotników polskich, powstańców wielkopolskich i żołnierzy poległych w latach 1918-1920. W centralnej części cmentarza usytuowany jest pomnik poświęcony żołnierzom 7 Pułku Strzelców Konnych Wielkopolskich poległych w czasie II wojny światowej. W latach 1986-1989, w kwaterze pierwszej złożono m.in. prochy ekshumowanych lotników 3 Pułku Lotniczego z Ławicy w Poznaniu, poległych we wrześniu 1939 r. W kwaterze trzeciej znajduje się pomnik poświęcony żołnierzom 57 Pułku Piechoty, odsłonięty 1 września 1974 r. W kwaterze powstańców wielkopolskich [nr 9] pochowano m.in. Romana Wilkanowicza, działacza niepodległościowego, żołnierza i poetę.

Cmentarz Wojenny Wspólnoty Brytyjskiej, usytuowany obok Cmentarza Bohaterów Polskich, wzdłuż linii tzw. Małej Służby, założony w 1925 r. Pochowano wówczas ekshumowane z kilku cmentarzy na terenie Polski ciała **160 żołnierzy brytyjskich**. W 1948 r. pochowano szczątki żołnierzy spoczywających dotąd na cmentarzach północno-zachodniej Polski. Obecnie na cmentarzu pochowanych jest **427 żołnierzy i oficerów**, różnych formacji i narodowości [Brytyjczycy, Kanadyjczycy, Australijczycy, Polacy, Nowozelandczycy, Południowoafrykańczycy, Francuz, Grek, Norweg, Litwin, Belg, Czech, Jamajczyk]. Wśród pochowanych znajduje się 48 oficerów i podoficerów rozstrzelanych przez hitlerowców po masowej ucieczce 24/25 marca 1944 r. ze Stalagu Luft 3 Sagan [Żagań].

Cmentarz Wojenny Armii Czerwonej, usytuowany w środkowym pasie południowo-zachodnim stoku Cytadeli, obejmujący obszar 2,51 ha. Założony w listopadzie 1945 r. Góruje nad nim 23-metrowy obelisk z pięcioramienną gwiazdą na ścianie frontowej. Podstawę obelisku stanowią płaskorzeźby przedstawiające sceny batalistyczne. Po jego obu bokach, na dwóch tablicach okolicznościowy rozkaz marszałka Józefa Stalina, wydany z okazji zdobycia Poznania [tekst w języku polskim i rosyjskim]. Cmentarz podzielony na osiem kwater, obejmujących 316 mogił indywidualnych i 145 zbiorowych, w których łącznie pochowano **5830 osób**, żołnierzy I Armii Pancerniej Gwardii gen. M. Katukowa i 8 Armii Gwardii gen. W. Czujkowa. W zachodniej części tego cmentarza zachował się pomnik upamiętniający jeńców francuskich zmarłych w niewoli pruskiej po wojnie 1870-1871, których zatrudniono przy rozbudowie Fortu Winiary.

Cmentarz Bohaterów Polskich, utworzony w listopadzie 1945 r., usytuowany wąskim pasem pomiędzy cmentarzem wojennym Armii Czerwonej a cmentarzem brytyjskim. Nad cmentarzem góruje pomnik, na którym zamocowano daty „1939-1956” i motyw Krzyża Walecznych. Poniżej pomnika znajdują się groby poległych podczas Poznańskiego Czerwca 1956, groby działaczy ruchu robotniczego oraz sześć masowych mogił z prochami ofiar z II wojny światowej, w tym prochy więźniów straconych, a następnie spalonych przez Niemców w krematorium Collegium Anatomicum w Poznaniu i w miejskiej spalarni śmieci. W środkowej części cmentarza **82 mogiły Polaków** poległych w lutym 1945 r. podczas walk o Cytadelę. Na dolnym tarasie znajdują się nagrobki zbiorowe i symboliczne, m.in. groby działaczy Wielkopolskiego Kierownictwa Związku Odwetu, a także dwa kilkunastometrowej długości groby masowe kryjące m.in. prochy więźniów z obozu w Żabikowie spalonych w nocy z 20 na 21 stycznia 1945 r. oraz czaszki **14 niezidentyfikowanych osób** zgilotynowanych w Poznaniu w latach 1940-1942. W

grobach masowych spoczęły także szczątki więźniów politycznych zamordowanych w latach 1945-1947 przez NKWD i funkcjonariuszy poznańskiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego.

Anna Ziólkowska

Pamięć

patrz: Historia

Informacje praktyczne

Poznań – Cytadela

Plan miasta dostępny m.in. na stronie www.poznan.pl.
al. Armii Poznań, Poznań